

Wu Ming-Yi

PETEKGÖZLÜ ADAM

Çeviren
Seda Çingay Mellor

Kanat kanat üstüne,
Alev alev üstüne.

W.B. Yeats

I

1

Mağara

Dağ, muazzam ama bir yandan da her nasılsa uzaktan geliyor-muşa benzeyen bir ses çıkarınca yeraltı kayasının ince çatlak-larından akan suyun şırlıtısı birdenbire boğuldu.

Herkes sustu.

Sonra Jung-hsiang Li bağırdı. Kesinlikle yeraltı suyunun sesi değildi bu. Kayaların parçalanması ya da anakayanın çat-laması da değildi. Yankı olmadığı da açıktı. Daha ziyade, ku-sursuz bir cam kaba bir şey çarptığında çıkan sesi andırıyordu. Çatlaklar belirmeye başlamadan önce bir örümcek ağının camın içinde bir yerlerden yayılmaya başladığını duyarsınız ya hani. Ses hemencecik kesildi; mağaradakilerle kontrol oda-sındakiler yalnızca birbirlerinin nefeslerini ve telsizlerin ıslık-larını işitir oldu.

Detlef Boldt rahatlamayla derin derin iç geçirip ağır Alman aksanlı İngilizcesiyle, “Herkes... O sesi herkes duydu mu?” diye sordu. Kimse cevap vermedi; duymadıklarından değil, sesi nasıl tanımlayacaklarını kestiremediklerinden. Derken elektrik gitti, dağın derinliklerindeki mağara karanlığa gö-müldü. İnsan burnunun ucunu göremiyordu. Ses tekrarlandı. Sanki devasa bir varlık dağın içinde yürüyordu; ya onlara doğ-ru ya da onlardan uzağa.

“Şşş! Sessiz olun!” Jung-hsiang Li, ses dalgaları kaya du-varlarda titreşimler başlatıp bir başka çökmeye neden olmasın diye sesini kasten alçak tutmuştu ama aslında herkes zaten susmuştu.

2

Atile'inin Son Gecesi

Wayo Wayo halkı dünyanın tek bir adadan ibaret olduğunu sanıyordu.

Ada, uçsuz bucaksız bir okyanusun ortasında, bütün kıtalardan çok uzaktaydı. Adanın müşterek hafızasının hatırlayabildiği kadarıyla, beyaz adam orayı bir kere ziyaret etmişti o kadar; adadan ayrılıp başka bir diyara ilişkin haberlerle dönen yoktu. Halk, her şeyin başlangıcında dünyada yalnızca kıyı-sız bir deniz olduğuna inanırdı. Derken Kabang (Wayo Wayo dilinde Tanrı anlamına gelen sözcük), insanlar üzerinde yaşasın diye adayı yaratmıştı. Tıpkı su dolu bir kaba küçük, boş bir istiridye kabuğu koyar gibi. Ada, insanların besin kaynağı olan okyanusta gelgitlere uyarak yüzüp durmuştu. Okyanustaki bazı yaratıklar Kabang'ın simgeleri-ydi. Örneğin *asamu*, insanları gözetlesin ve sınava tabi tutsun diye gönderilmiş siyah beyaz bir balıktı. Bu yüzden de yenemeyecek yaratıklar arasındaydı.

“Dikkatsizlik edip *asamu* yersen, göbek deliğinin etrafında pullu bir halka oluşur, ömrün boyunca soysan da yok edemezsin.” Deniz Bilgesi her gün alacakaranlık çökerken balina kemiğinden bastonuna dayanarak topallaya topallaya gelir, bir ağacın altına oturup ufaklıklara deniz hikâyeleri anlatırdı. Güneş dalgaların altına gömülene kadar konuşurdu. Çocuklar genç, gençler de geçiş ayinine göğüs gerip erkek olana kadar konuşurdu. Sözleri deniz kokusu taşırdı, her nefesinde tuz vardı.

Küçük oğlanlardan biri, “Ee, pullanırsak ne olur yani?” diye sordu. Adadaki çocukların hepsi kocaman gözlüydü, gece hayvanlarının gözleri gibi.

“Ah evladım, insanlar pullanamaz. Tıpkı deniz kaplumbağalarının karınlarını gökyüzüne çevirerek uyuyamadığı gibi.”

Deniz Bilgesi başka bir gün çocukları çukura, *akaba* ağacının yetiştiği yere götürdü. Adadaki sağlam yapılı tek tük bitkilerden olan bereketli *akaba*, “el biçimli” anlamına uygun olarak yalvarmak için gökyüzüne sayısız el uzatıyor gibiydi. Ada küçüktü, ada halkı çiftçilik araçlarından yoksundu, o yüzden toprağı nemli tutsun ve rüzgârı kırsın diye ekili alanların çevresi çakıltaşı yığınlarıyla çevrilirdi. “Toprağı sevmelisiniz evlatlarım; sevmeli ve sevginizle sarmalısınız. Çünkü toprak, bu adadaki en kıymetli şeydir. Yağmur gibidir, kadın kalbi gibidir.” Deniz Bilgesi çocuklara taşları nasıl yerleştireceklerini gösterdi. Cildi kurumuş balçık kadar kuru, sırtı topraktaki bir höyük gibi kamburdu. “Bütün dünyada güvenmeye degecek şeyler yalnızca toprak, deniz ve Kabang’dır evlatlarım.”

Adanın güneydoğu köşesinde bir lagün vardı. Serpme ağla balık yakalamak ya da midye toplamak için iyi bir yerdi. Kuzeybatıda, on kabuk uzaklıkta (yani hindistancevizi kabuğunun on kere atılabileceği mesafede) deniz çekildiğinde tamamen ortaya çıkan bir adacık, bir mercan kayalığı bulunuyordu. Deniz kuşları burada toplanırdı. Wayo Wayolular, kuşları *gawana* ile avlardı. *Gawana* yapmak için, hem sopaya hem mızrağa benzeyen bir ucu küt, diğeri sivri bir parçaya dallar bağlar, sonra küt uçtaki delikten bataklık otundan bir ip geçirip ucunu ilmek yaparlardı. *Gawana* ile silahlanan balıkçı, kürek çekip *talawaka*’sını mercan kayalığının yakınlıklarına getirir, Kabang’a dua ederken kuşlara hiç dikkat etmiyormuş gibi davranarak kendini akıntıya bırakırdı. Menzile girdiğinde de *gawana*’sını savururdu. Kabang’ın kutsamasıyla ilmek deniz kuşunun boynuna geçer, çevik bir bilek hareketinin ardından hayvan sivri uca saplanırdı. *Gawana*’nın ucundan, ölümcül

yara alan oymuş gibi kan damları. Albatrosların, sümsük kuşlarının, pelikanların, fırtınakuşlarının ve martıların gösterebildiği tek direnç, üremektir. Kuşlar baharda yuvalarını kurduğunda, ada halkı yüzlerinde acımasız ve tatmin olmuş gülümsemelerle kendilerine yumurta ziyafeti çekirdi.

Bütün adalar gibi Wayo Wayo'da da tatlı su sıkıntısı çekiliyordu. Tek su kaynakları yağmur ve adanın ortasındaki göldü. Ağırıklı olarak balık ve kuş etinden oluşan menüleri tuzluydu; bu da insanlara ince, esmer bir görüntü veriyor ve genellikle kabızlık çekmelerine yol açıyordu. Şafak vakti, yüzlerini denizden öteye çevirerek tuvalet çukurlarının üstüne çömelirlerdi; harcadıkları çabadan gözleri yaşarırdı.

Ada o kadar küçüktü ki insan kahvaltının ardından yola çıkıp adayı çepeçevre dolaştıktan sonra öğle yemeğinin üzerinden pek vakit geçmeden geri dönebilirdi. Aynı sebepten ötürü insanlar belirli zamanlarda “denize dönmek” ve “denize arkasını dönmek” olarak tanımlanabilecek kaba hatlı bir konuşma tarzına alışmıştı. Denizi arkaya almanın tek yolu da adanın merkezindeki küçük tepeye dönmektir. Yüzlerini denize dönerek konuşuyor, denizi arkalarına alarak yemek yiyorlardı. Ayınlarını denize karşı yapıyor, denizi arkalarına alarak sevişiyorlardı ki Kabang'ı gücendirmesinler. Halkın reisi yoktu, yalnızca en bilgelerine “denizin ihtiyar adamı” adı verilen “yaşlılar” vardı. Aralarında denizin ihtiyar adamı bulunan ailelerin evlerinin kapısı kıyıya bakardı. Deniz kabuklarıyla, oymalarla süslü Wayo Wayo evleri, ters dönmüş kanolara benzerdi. Duvarlara balık derileri yapıştırırlardı, ayrıca bütün ada halkı bir araya gelip ön tarafa rüzgârı kesecek mercan bir çit örerdi. Adalılar denizin sesinin ulaşmadığı bir yere gidemez, içinde deniz geçmeyen konuşmalar yapamazdı. Sabahları birbirlerini, “Denize gidiyor musun?” diye selamlar; öğlenleri, “Denizde şansımızı denesek mi?” diye sorar, akşamları da, hava o gün balığa çıkılamayacak kadar sertse bile birbirlerine, “Beni bir deniz hikâyesiyle yüreklendirmelisin,” derlerdi. Wayo

Wayo halkı her gün balığa çıkardı. Kıyıda karşılaşan balıkçılar, “*Mona’e* ismini kapmasın sakın!” diye bağırdı. *Mona’e* dalga demekti. İnsanlar rastlaştıklarında birisi, “Ee, denizde hava nasıl?” diye sorardı. Rüzgâr kükrüyor bile olsa diğerinin bu soruyu, “Çok güzel,” diye cevaplaması gerekirdi. Wayo Wayo lisanı sert, yankılı bir tındaydı; kuş cıvıldamasını andırırdı. Her kelime ince bir titreşim ve çınlamayla sona ererdi; av arayarak hızla suya dalıp dalgaları yaran aç bir denizkuşu gibi.

Ada halkı zaman zaman aç kalırdı, hava çok sert olur ya da iki köy anlaşmazlığa düşerdi ama gün nasıl geçerse geçsin, herkes çeşit çeşit deniz hikâyesi anlatma konusunda ustaydı. İnsanlar yemeklerde, toplantılarda, ayinlerde ve sevişirken hikâye anlatırdı. Uykularında bile. Bunların tamamı hiçbir zaman derlenmedi ama kimbilir, uzun yıllar sonra antropologlar dünyadaki bütün halkların arasında en fazla deniz efsanesinin bu adada anlatıldığını keşfeder belki. “Sana bir deniz hikâyesi anlatayım,” cümlesi herkesin diline persenkti. Kimse birbirine yaşını sormaz, ağaçlar gibi uzar ve büyüyen organlarını çiçekler gibi uzatırlardı. Açılmamakta inat eden midyeler gibi, öylesine geçirirlerdi zamanı. Her adalı, deniz kaplumbağası gibi ağzının köşesinde kıvrılan bir gülücükle ölürdü. İhtiyar ruhlardı, göründüklerinden yaşlıydılar ve hayatlarını denize bakarak geçirdikleri için hem çehreleri melankolikti hem de yaşlandıklarında katarakt yüzünden kör olmaları kuvvetle muhtemeldi. Yaşlılar ölmeye hazır olduklarında, yataklarının başındaki gençlere, “Denizde hava nasıl şu anda?” diye sorardı. Halk, denize bakarken ölmenin Kabang’ın lütfu olduğuna inanıyordu. Yaşamlarının en büyük hayali, ölüm anlarına zihinlerinde bir okyanus görüntüsüyle kavuşmaktı.

Erkek çocuk doğduğunda babası onun için bir ağaç seçer, ayın her yeniden doğuşunda ağaca bir çentik atardı. Çentikler yüz sekseni bulduğunda, çocuk kendi *talawaka*’sını yapmak zorundaydı. Antropolog S. Percy Smith yıllar önce *talawaka*’yı “kano” diye tanımlamış. Aslında *talawaka*, kanodan ziyade ot

kayıktı. Ada, oyulup kano yapılmaya müsait kalınlıktaki ağaçlardan yeteri kadarına ev sahipliği edemeyecek kadar küçüktü. Antropoloji tarihi öğrencileri Smith'in hatasına gülümser ama kimse onunla alay etmez çünkü *talawaka* gören herkes onun kano olduğunu varsayar. *Talawaka*, dalların, hintkamışı köklerinin ve üç ya da dört farklı türde otun bir çerçeve oluşturacak şekilde örülüp üstlerine üç kat bitki posası çekilmesiyle yapılırdı. Kalan çatlakları tıkamak için tuvalet alanından alınan balçık kullanılır, tekne bitki özümüyle sıvanarak su geçirmez hâle getirilirdi. Bitmiş bir *talawaka*, sağlam bir ağacın gövdesi oyularak yapılmış incelikli bir kanoya benzerdi hakikaten.

Adadaki en güzel, en sağlam *talawaka*'ları Atile'i adlı bir genç yapıyordu. Atile'in yüzü, halkının tipik özelliklerini taşırdı: düz bir burun, içe işleyen gözler, ışıltılı ten, hüzünlü, kambur bir omurga ve ok gibi uzuvlar.

Yoldan geçen yaşlılardan biri Atile'in kıyıda oturduğunu görünce, "Atile'i, orada oturma; deniz canavarları seni görecek!" diye bağırdı.

Atile'i diğer herkes gibi dünyanın su dolu bir kaptayüzzen boş bir deniz kabuğu gibi okyanusta gezinen tek bir adadan ibaret olduğuna inanırdı bir zamanlar.

Talawaka yapma sanatını babasından öğrenen Atile'i, ada gençlerinin arasındaki en yetenekli *talawaka* yapımcısı olarak takdir ediliyordu. Ağabeyi Nale'ida'dan bile yetenekliydi. Yaşı küçüktü ama balık gibiydi; tek hamlede üç fenerbalığı yakalayabiliyordu. Adadaki bütün kızların gözü Atile'i'deydi; her kız günün birinde Atile'in yolunu kesmesini, onu omzuna attığı gibi otların arasına taşınmasını umuyordu. Kız da üç ay sonra Atile'ye çocuk beklediğini bildirecekti gizlice. Sonra eve gidecek, hiçbir şey yokmuş gibi davranarak Atile'in balina kemiğinden bir bıçakla ve evlenme teklifiyle gelmesini bekleyecekti. Adanın en güzel kızı Rasula da bunu umut ediyordu belki.